TARI MELAYU MALAYSIA: SATU KAJIAN BERDASARKAN FESTIVAL TARI KEBANGSAAN

OLEH:
MOHD NEFI IMRAN

TESIS UNTUK MEMENUHI KEPERLUAN
IJAZAH DOKTOR FALSAFAH
AKADEMI PENGAJIAN MELAYU

AKADEMI PENGAJIAN MELAYU
UNIVERSITI MALAYA KUALA LUMPUR
2003

Perpustakaan Universiti Malaya
A511904862

PENGHARGAAN

Syukur Alhamdullillah dihadapkan kepada Allah s.w.t, kerana berkat rahmatNya penulis telah dapat menyelesaikan tesis ini. Iaitu sebagai syarat bagi memperolehi ijazah Doktor Falsafah, di Jabatan Kesenian, Akademi Pengajian Melayu, Universiti Malaya Kuala Lumpur, dengan tajuk; TARI MELAYU MALAYSIA: SATU KAJIAN BERDASARKAN FESTIVAL TARI KEBANGSAAN. Yang pada mana tumpuan kajian dihadapkan kepada festival tari pada peringkat kebangsaan pada tahun 1992 sehingga 1999.

Selama tesis ini ditulis, sememangnya dirasakan banyak rintangan dan cabaran yang tak sedikit dihadapi. Usaha ini tidak banyak ertinya apabila tidak mendapat bantuan dan sokongan daripada pelbagai pihak, baik secara langsung atau pun tidak dan begitu juga sokongan secara moral dan material. Atas segala bantuan itu semua, di sini penulis sungguh merasa berutang budi. Oleh yang demikian, selayaknyalah pada kesempatan ini untuk menyampaikan rasa terima kasih dan penghargaan yang tidak terkira atas jasa-jasa baik tersebut.

Kemudian, semasa pengumpulan data dan kajian ini ditulis lebih kurang tiga tahun lamanya, penulis telah pun mendapat bimbingan nasihat dan tunjuk ajar daripada Profesor. Dr. Datin Rahmah Bujang yang menjadi penyeliaan. Seterusnya kepada Profesor. Dr. Norazit Selat selaku Pengarah Akademi Pengajian Melayu, dan juga arahan nasihat daripada pensyarah-pensyarah di Akademi Pengajian Melayu, Universiti Malaya, hinggalah kajian ini dapat diselesaikan. Berkat semua bimbingan dan saranan beliau penulis mengucapkan terima kasih yang tak terhingga.

Berikutnya penulis mengucapkan terima kasih dan penghargaan setinggi-tingginya kepada Universitas Negeri Padang (UNP) di Padang, Sumatera dan rakan-rakan pada Jurusan Seni Drama, Tari dan Muzik UNP. Kemudian kepada semua pihak perseorangan dan institusi dan badan-badan kesenian dan kebudayaan di Padang-Sumatera, Jakarta, Bandung, Yogyakarta, Denpasar, Indonesia. Terutama yang telah memberi bantuan dana yang sifatnya tidak terikat. Juga terhadap pustaka yang memberikan kemudahan mengguna referensi bagi keperluan penyelidikan program ini. Tanpa bantuan kemudahan itu, mungkin usaha ini tidak berjalan dengan baik.

Penghargaan seterusnya, penulis sampaikan dengan segala hormatnya kepada: Dato' Seri Utama Dr. Rais Yatim dan keluarga beliau yang telah memberi galakkan pada awalnya bagi melanjutkan pelajaran saya ke program ijazah tinggi. Dan bantuan kewangan bagi pengajian sehingga penyelesaian akhir kajian ini. Berikutnya kepada Tan Sri Datuk Dr. Ismail Hussein (GAPENA) yang telah memberi sokongan rancangan tajuk kajian ini, dan diteruskan bantuan bagi memohon kepada Kementerian Kebudayaan, Kesenian dan Pelancongan Malaysia, melalui Biro Akademik Gapena (Datuk Latiff) agar kajian ini dapat dijalankan di kementerian itu. Tak lupa pula disampaikan kepada pihak KKKP Malaysia di Kuala Lumpur, dalam hal ini melalui ucapan terima kasih kepada Dato' Tengku Alaudin Tengku Abdul Majid, kerana telah memberi izin bagi kajian ini dilengkapi dan menggunakan pustaka dan kemudahan lainnya di pejabat KKKP Malaysia di Kuala Lumpur. Seterusnya juga ucapan terima kasih kepada kerani, pegawai dan pengarah di Jabatan Kebudayaan di Kuala Lumpur dan juga Pejabat Kebudayaan dan Kesenian di Kota

Kinabalu-Sabah dan Kuching-Sarawak, serta pegawai kebudayaan negeri-negeri yang dikunjungi di Semenanjung.

Ucapan terima kasih disampaikan juga kepada Profesor Datuk Dr. Abdul Latiff Abu Bakar dan keluarga beliau; yang turut memberi sokongan yang tak henti-hentinya dari semasa ke semasa dan dorongan semangat dan bantuan material lainnya bagi penyelesaian kajian ini. Juga beliau dengan rendah hati telah meminjamkan bilik, buku-buku dan peralatan komputer dalam masa tertentu bagi penulisan tesis ini. Kemudian dengan pelbagai usaha telah juga menyertakan penulis bagi lawatan budaya, kesenian seminar, perbincangan dan bengkel ke Pulau Pinang, Kelantan, Terengganu, Johor Bahru, Melaka, Palembang, Jambi Pakan Baru, dan Tanjung Pinang. Dan juga oleh pihak KKKP Kuala Lumpur. Seterusnya ucapan Terima kasih juga kepada petugas di perpustakaan Universiti Malaya, Pusat Kebudayaan, Dewan Bahasa dan Pustaka, Perpustakaan Nasional Malaysia, Muzium Negara, Akademi Seni Kebangsaan (ASK), Istana Budaya dan Institut Seni Malaysia Melaka (ISMMA) Melaka, semuanya telah banyak memberi bantuan dan kemudahan.

Begitupun kepada semua rakan-rakan sejawat dan handai taulan yang telah memberikan pendapat selama penulis menyelesaikan program ini; baik dalam bentuk perbincangan, nasihat, pinjaman dan kesempatan perjalanan hampir keseluruh negeri-negeri di Semenanjung dan juga ke Sabah dan Sarawak yang nama-namanya tidak sempat disenaraikan di sini satu persatu. Kepada Dr. Mohd Razali Agus, Dr. Ariff Ahmad, Tuan Syed Nong, Zainal Burhan, Badrul, Haslan, Mail, Choa, Osman, Mat, Hafiz, Husain dan encik Rosli di Melaka yang meminjamkan komputer. Juga kepada Wahdi, Jun, Dewi, Yayad, Rahim, Malik dan seluruh keluarga beliau. Hanya ucapan

terima kasih yang dapat penulis berikan di sini. Di samping itu, kepada semua ahli keluarga serta dorongan yang kuat oleh isteri saya Dra. Junuarty Jubahar, Apt, M.Si., dan keluarga beliau dan keluarga saya di kampung, di Bandung dan Jakarta.

Walau bagaimanapun, semasa manghasilkan tesis ini dengan segala kemampuan yang ada dipunyai, namun sebagai manusia biasa yang tidak luput dari sebarang kesilapan dan kesalahan, dan tentunya tesis ini banyak kelemahan di sana sini. Atas segala kekurangan itu, penulis mengharapkan mohon maaf dan akan ditinjau semula pembetulan bilamana terdapat kekurangan bagi penulisan yang baik di masa-masa mendatang. Akhir kata "tiada gading yang tak retak", sekian khatam.

Mohd Nefi Imran Bin Djamaan
KUALA LUMPUR, NOVEMBER 2002

PENGAKUAN

Saya akui bahawa karya ini adalah hasil kerja saya sendiri, kecuali nukilan dan ringkasan yang tiap-tiap satunya telah saya jelaskan sumbernya.

....

29 Jun 2004 **(MOHD NEFI IMRAN BIN DJAMAN)**

DECLARATION

I hereby declare that the work in this thesis is my own except for quotations and summaries which been duly acknowledged.

....

29 Jun 2004 **(MOHD NEFI IMRAN BIN DJAMAN)**

Kenangan

Tari asli Melayu jati,
Dari dulu sudah terpuji;
Lemah lembut tangan dan kaki,
Manis dipandang gerak dan geri.

Sambil menari memegang selendang,
Lenggok ke depan lenggang ke belakang;
Senyum dilirik sambil berlenggang,
Sungguh menarik bila dipandang.

Tari Melayu tidak kan mati,
Biar hidup kekal abadi;
Patut ditunjuk sana dan sini,
Tanda budaya kita pun tinggi.

P. Ramlee

Kisah hidup seniman agung,
Jasadnya terkubur belangnya bertabur

oleh

Abdullah Hussain

(Seni kata oleh Jamil Sulung)
Penerbit Utusan Melayu Berhad,
Kuala Lumpur, 1973, halaman, 102.

ABSTRAK

Tesis ini membincangkan tarian Melayu di Malaysia dengan memberi fokus kepada bagaimana kedudukan fungsi tari Melayu dalam konteks masyarakat negara Malaysia yang berbilang kaum. Kajian ini menggunakan pendekatan analisis kritikal dengan penulisan deskriptif. Prinsip asas sumber data ialah merujuk kepada Festival Tari Kebangsaan (FTK) daripada tahun 1992 hingga 1999. Data FTK tahun 2000 dan tahun 2001 turut dikaji sebagai tambahan.

Di samping itu, kajian ini membicarakan perkembangan tarian Melayu pada peringkat kebangsaan melalui tahap-tahap pertandingan peringkat negeri di seluruh Malaysia. Kajian juga meninjau peranan masyarakat, serta para pendukung, penyelenggara, karyawan seni, penari dan koreografer. Perkembangan sebelum dan hingga diadakan FTK, dibuat mengikut format akademik, dan pertumbuhan tarian Melayu itu ditanggapi sebagai fenomena kebudayaan, kerana perancangan seni persembahan tarian pada peringkat kebangsaan menyaksikannya sebagai program polariti sosial yang dianjurkan oleh Kementerian Kebudayaan, Kesenian dan Pelancongan Malaysia.

Pertumbuhan tari Melayu Malaysia, oleh itu berkaitrapat dengan antropologi tariannya. Namun struktur koreografinya menjadikannya sebagai satu tanda yang membantu pengemkbangan ciri-ciri kemasyarakatan dan kebudayaan kebangsaan Malaysia masa kini. Keterkaitan seni persembahan tarian dalam masyarakat dikenalpasti sebagai mengandungi dinamisme masyarakat, kebudayaan, kesenian, bangsa, suku, adat istiadat, norma, etika dan nilai yang berlaku dalam masyarakat Malaysia itu sendiri.

Melalui FTK, tarian menjadi penggerak sebagai aspek pendukung budaya kebangsaan oleh pelbagai masyarakat Melayu baik kalangan tempatan, pribumi atau Orang Asli. Dengan perspektif seperti ini kaedah kajian *Ethnochoreology* iaitu teori etnologi tari yang meletakkan kepentingan bentuk dan gaya hubungan dalam tarian kesukuan; dijadikan landasan kajian. Kajian seumpama ini telah dibentangkan oleh Martin dan Kurath pada tahun 1964; iaitu sebagai, "*The study of dance forms in relation to other aspects of culture*".

Perbandingan dibuat antara tarian klasik, tarian etnik dan tarian sosial. Tarian klasik adalah tarian yang sudah jelas sejarah dan kedudukan struktur persembahannya. Tari etnik pula adalah tarian yang berkembang pada satu-satu kaum di Sabah dan di Sarawak di mana persembahannya mengandungi fungsi, pola tradisi, dan sistem upacara adat tertentunya. Tari sosial pula ialah tarian yang digolongkan kepada tarian rekreasi yang bersifat mengajak. Jenis tari sosial ini paling banyak ditemukan dan tumbuh pada tahun 1960-an dan 1970-an di bandar-bandar besar di seluruh Malaysia.

Dalam konteks tarian sebagai bidang perubahan antara wilayah budaya dan dalam mengutamakan kajian bentuk dan gaya seni persembahan FTK, tumpuan kajian ialah koreografi, iaitu mengkaji bagaimana elemen komposisi memperkuat gerak tarian itu. Dalam tesis diterangkan bentuk dan jenis tarian di Malaysia secara ringkas. Hampir semua negeri di Malaysia, memiliki keunikan tarian yang diandalkan sebagai primadona untuk masing-masing negeri. Iaitu konsep primadona menunjukkan dari negeri mana asal tarian itu. Umpamanya, kes-kes seperti tarian canggung di Perlis, boria di Pulau Pinang, asyik di Kelantan, kuda kepang di Johor, sumazau di Sabah, ngajat di Sarawak, sebagai berprestasi tarian primadonanya.

Satu perkara yang menarik misalnya konsep tarian *Potpourri*, ia merupakan bentuk yang dikenali sebagai bahagian istilah tarian di Barat. Dalam kajian ini turut dikaji apakah bentuk ini bersesuaian dengan pementasan persembahan tarian di alam Melayu. Di Malaysia konsep tarian *Potpourri* ini dikenali sebagai tari rampaian. Dalam FTK konsep koreografi tari rampaian ini menjadi salah satu pilihan utama dalam menentukan bentuk dan gaya persembahan karya tarian kreatif kontemporari. Kategori tarian asli tradisional, mempunyai bentuk dan gaya persembahan "dua serangkai". Maksud dua serangkai ialah gabungan dua bentuk tarian asli dengan dirampaikan dalam satu corak yang dipertandingkan. Kategori merampaikan bentuk tarian asli ini merupakan kegiatan FTK dalam masa sepuluh tahun terakhir ini.

Kandungan tesis ini dibahagikan kepada tujuh bab. Bab pendahuluan menempatkan tujuan kajian, objektif, perspektif, pengertian, kaedah, dan hasil yang diharapkan daripada kajian ini. Bab dua membincangkan tarian Melayu di Malaysia serta latar masyarakat dan perkembangannya. Dalam bab ini juga dilihat hubungan antara tarian lama dan moden.

Bab tiga menempatkan ikhtisar tarian asli dalam festival. Ini merangkumi karakteristik umum dan mengulas beberapa kes dalam tarian asli itu sendiri. Sebaliknya, bab empat merangkumi karakteristik dan mengulas beberapa kes dalam tarian kreatif. Diutamakan ialah elemen asas komposisi, konstruksi, motif gerak, estetika bentuk, dan bentuk komposisi tari.

Bab lima membincangkan organisasi dan pemarkahan dengan meliputi aspek organisasi dan penganjur, sistem markah, sidang keilmuan, pengerusi aturcara, persembahan gabungan, teks akbhar, rakaman videografi dan perhubungan aktiviti.

Bab enam memfokuskan kepada analisis koreografi, komposisi dan produksi. Di sini, ianya meliputi perkara koreografi dan komposisi kategori tarian asli dan kreatif. Termasuk juga ialah elemen-elemen koreografi iaitu membincangkan tema, gaya persembahan, frasa gerak, komposisi lantai dan kelompok, perspektif terhadap penonton, ekspresi, hiasan pentas, alat menari, pakaian, aksesori, dan muzik iringan tarian. Bab tujuh merangkumi perbincangan akhir, berbentuk rumusan dan kesimpulan.

ABSTRACT

This thesis is about the Malay dance in Malaysia, focusing on how Malay dance functions in a Malaysian multi-ethnic society. The research used the approaches of critical analysis and descriptive writing. Basic principle of data resource is taken from the Festival Tari Kebangsaan (FTK), or National Dance Festival, from 1992 to 1999. In addition, FTK data from 2000 to 2001 is used as supplementary.

Beside the above, the extent of growth of Malay dance in the national level was reviewed when the dance was contested among states in Malaysia. Next, looking at the role of the society and that of benefactor, organizer, artists, dancers and choreographers, the progress of Malay dance in FTK was established. The growth of Malay dance is seen as a cultural phenomenon, especially in terse of the art of dance performance organized at the national level which caters more on the social polarity program by virtue of it being sponsored by the Ministry of Culture, Art and Tourism.

The growth of Malaysian Malay dance is therefore seen as closely related to the anthropology of dance in general. However, the structure choreography of its marks the progression of society and national culture, as art, race, ethnic, customs, norms, ethic, and value in the Malaysia society itself.

The FTK is seen as a prime mover in the support of the national culture of Malay society be it local and native or aborigine. This perspective opens the research to ethno choreology the approach stresses on understanding research to the relations, dance ethnology allowing the importance of shape and style in connection to tribal Malay dance. Similar research in 1964 has been presented by Martin and Kurath which "The study of dance forms in relation to other aspects of culture."

Comparison is made to distinguish between the classic dance, ethnic dance of and the social dance. The classic dance is the dance which has been established in its terms historical and performance structure. Ethnic dance, is the dance which has grown in particular tribes in Sabah and Sarawak where the function, traditional polarity, and the system of the particular custom helps to shape the performance.

In the light of the dance as a platform for transformation of cultural boundaries the research centers on shapes and style of the art performance of the FTK, with special reference to the choreographic research center of on the composition of element that strengthen the dance movement.

Almost every state in Malaysia, have their on unique dance that has been dubbed as the 'prima donna' for each state. The concept of prima donna shows the origin of each dance as performed as unique to their states of origin. For example, the canggung dance is for Perlis, boria for Pulau Pinang, asyik for Kelantan, kuda kepang for Johor, sumazau for Sabah, ngajat for Sarawak, as haring the status of the prima donna dance type of the states mentioned.

An interesting concept is, the concept of potpourri in dance used in the West, which in this there the pattern is suited to the conceptual arrangement known as "tari rampaian" in the FTK. The choreography of 'rampaian' dance format is used to identity the shape and style of creative dance performance to evaluate contemporary creativity.

The category of the traditional indigenous dance, contains the pattern and style of performance of "dua serangkai", in effect this means that the dance although traditional in nature is required to be composed in a pattern which is derived from two '*asli*' dance style. At the national level of FTK this format has been establish as a requirement of the festival for the last ten years.

The contents the thesis is divided into seven chapters. The beginning chapter treats the research purpose, objective, perspective, definition, methods and benefit from the research chapter two discusses Malay dance in Malaysia seen from the background of society and its growth, especially its definition. The chapter also treats the two main differences in dance in Malaysia with relation to old and modern dance.

Chapter three placed the summery of indigenous dance in the festival. It covers general characteristic and discussion on some cases in the dance. Chapter four covers characteristic of some cases in creative dance, especially the fundamental elements of composition, construction, move motives, aesthetic, and the shape of dance composition.

Chapter five discusses organization and evaluation covering organizational aspects, sponsor, marking system, knowledge conference, and communication activities.

Chapter six focuses on choreographic analysis, composition and production. It covers the choreography and composition of two dance categories mainly indigenous and creative dance. Also included is the elements of choreography such as discussion about theme, performing style, move phases, floor composition and cluster, audience, perspective, expression, stage decoration, dancing gears, dress accessories, music for the dance. Chapter seven conclude final discussion with a and summery.

KANDUNGAN

PENGHARGAAN iii

ABSTRAK iv
ABSTRACT viii
KANDUNGAN xi
SINGKATAN xvi
SENARAI CARTA xvii
SENARAI RAJAH xix
SENARAI LAMPIRAN xx
SENARAI GANBAR xxi
PETA 1
PETA 2

BAB SATU
PENDAHULUAN 1

1.1 PENGENALAN 1
1.2 OBJEKTIF KAJIAN 6
1.3 PERSPEKTIF KAJIAN 13
1.4 DASAR TEORI KAJIAN 18
1.5 HIPOTESA KAJIAN 28
1.6 PENGERTIAN KAJIAN 38
1.7 KAEDAH KAJIAN 41
1.8 DAPATAN KAJIAN 41

BAB DUA
TARI MELAYU DI MALAYSIA:
MASYARAKAT DAN PERKEMBANGAN 58

2.1 PENGENALAN 58
2.2 DEFINISI 69
 2.2.1 Keterangan Mengikut Definisi Tari 70
 2.2.2 Unsur Dasar Tari 72
 2.2.3 Elemen Tari 73
 2.2.4 Erti Kata Tentang Tari 74
2.3 PENGERTIAN TARI MELAYU DI MALAYSIA 76

2.4 MASYARAKAT DAN PERKEMBANGAN TARIAN 90
2.5 SEJARAH PERKEMBANGAN BENTUK DAN JENIS TARIAN 117
2.5.1 Tarian Orang Asli 123
2.5.2 Tarian Upacara dan Ritual 127
2.5.3 Tarian Rakyat 131
2.5.4 Tarian Klasik 135
2.5.5 Tarian Sosial 138
2.5.6 Tarian Etnik Sabah dan Sarawak 141
2.5.7 Tarian Silat 150
2.5.8 Tarian Gubahan Baru 153
2.5.9 Tarian Suku Kaum 155
2.6 TINJAUAN TARIAN LAMA DAN MODEN DI MALAYSIA 157
2.6.1 Tinjauan Tarian Joget Gamelan 170
2.6.2 Maklumat Awal Koreografi Kontemporari 175
2.6.3 Pertemuan Tari, Muzik Kebangsaan Dan Antarabangsa 179
2.7 HUBUNGAN ANTARA WILAYAH BUDAYA TARIAN 184
2.8 PERBINCANGAN DAN KESIMPULAN 186

BAB TIGA
IKHTISAR TARIAN ASLI DALAM FESTIVAL 207

3.1 PENGENALAN 207
3.2 INTERPERSONAL KAREKTERISTIK TARIAN ASLI 212
3.2.1 Interpersonal Terhadap Kes 213
3.2.2 Interpersonal Terhadap Perubahan 218
3.2.3 Interpersonal Terhadap Perbandingan 220
3.3 ULASAN BEBERAPA KES DALAM TARIAN ASLI 222
3.4 PERBINCANGAN DAN KESIMPULAN 228
3.4.1 Perbincangan 228
3.4.2 Kesimpulan 235

BAB EMPAT
IKHTISAR TARIAN KREATIF DALAM FESTIVAL 243

4.1 PENGENALAN 243
4.2 INTERPERSONAL KAREKTERISTIK TARIAN KREATIF 256
4.2.1 Kesatuan 265
4.2.2 Variasi 265
4.2.3 Ulangan 266
4.2.4 Kontras 267
4.2.5 Perpindahan 267
4.2.6 Rangkaian 268

4.2.7 Klimaks 268
4.2.8 Perbandingan 269
4.2.9 Keseimbangan 269
4.2.10 Harmoni 270
4.3 ELEMEN KOREOGRAFI 270
4.3.1 Elemen Asas Komposisi 272
4.3.2 Elemen Asas Konstruksi 273
4.3.3 Elemen Dalaman Motif Gerak 274
4.3.4 Elemen Estetika Bentuk 276
4.3.5 Elemen Bentuk Komposisi Koreografi 27
4.4 ULASAN BEBERAPA KES DALAM TARIAN KREATIF 278
4.4.1 Perkara Idea, Tema dan Gagasan 283
4.4.2 Perkara Gerak sebagai Asas Tarian 289
4.4.3 Perkara Gaya dan Teknik Gerak 297
4.4.4 Perkara Muzik, Nyanyian dan Teks Sastera 302
4.4.5 Perkara Set Dekoratif dan Prop Tarian 311
4.4.6 Perkara Cerita dan Persembahan 314
4.5 PERBINCANGAN DAN KESIMPULAN 321

BAB LIMA
ORGANISASI DAN PEMARKAHAN 330

5.1 ORGANISASI DAN PENGANJUR 330
5.1.1 Senarai Matlamat 334
5.1.2 Jawatankuasa Penganjur 326
5.1.3 Peraturan Festival 351
5.1.3.1 Kategori Hadiah 352
5.1.3.2 Penyertaan Festival 354
5.1.3.3 Kategori Persembahan 356
5.1.3.4 Ganti Rugi 357
5.1.3.5 Penangguhan 358
5.1.3.6 Syarat Penyertaan 358
5.1.3.7 Format Persembahan 359
5.2 SISTEM MARKAH 362
5.2.1 Penilaian 364
5.2.2 Peristilahan Hadiah 366
5.2.3 Penghargaan dan Sekalung Budi 372
5.3 SIDANG KEILMUAN 376
5.4 PENGERUSI ATURCARA 379
5.5 PERSEMBAHAN GABUNGAN DAN SELINGAN 388
5.5.1 Persembahan Gabungan 388
5.5.2 Persembahan Selingan 393
5.6 KERATAN AKHBAR DAN MAKLUMAT GAMBAR 396

5.7 RAKAMAN VIDEOGRAFI 402
5.8 PERHUBUNGAN AKTIVITI 407
5.9 PERBINCANGAN DAN KESIMPULAN 415

BAB ENAM
ANALISIS KOREOGRAFI,
KOMPOSISI DAN PRODUKSI 427

6.1 PENGENALAN 427
6.2 ANALISIS ELEMEN DASAR KOREOGRAFI DAN KOMPOSISI 430
6.2.1 Tema dan Sinopsis 430
6.2.1.1 Kes Tema 436
6.2.1.2 Kes Sinopsis 443
6.2.2 Gaya Persembahan 450
6.2.3 Frasa Gerak 452
6.2.4 Komposisi Lantai 456
6.2.5 Komposisi Kelompok 464
6.2.5.1 Aspek Kesatuan Bagi Koreografi 465
6.2.5.2 Aspek Variasi Bagi Keindahan 466
6.2.5.3 Aspek Ulangan Bagi Gerak geri 467
6.2.5.4 Aspek Kontras Bagi Komposisi 468
6.2.5.5 Aspek Perpindahan Bagi Gerak Dan Penari 469
6.2.5.6 Aspek Rangkaian Bagi Motif Dan Frasa 470
6.2.5.7 Aspek Klimaks Bagi Dramatik Dan Puncak 471
6.2.5.8 Aspek Perbandingan Bagi Sekmen Dan Bahagian 472
6.2.5.9 Aspek Keseimbangan Bagi Pentas Dan Penari 473
6.2.5.10 Aspek Harmoni Bagi Persembahan Dan Produksi 474
6.2.6 Perspektif Terhadap Penonton 479
6.2.7 Ekspresi Penjiwaan Penari 485
6.2.8 Hiasan Pentas dan Alat Menari 492
6.2.8.1 Hiasan Pentas 493
6.2.8.2 Alat Menari 500
6.2.9 Pakaian dan Aksesori 509
6.2.10 Muzik Iringan Tarian 526
6.3 ANALISIS KES PERSEMBAHAN DAN PRODUKSI KOREOGRAFI 548
6.3.1 Kes Persembahan 548
6.3.1.1 Kes Persembahan Dalam Kategori Tarian Asli 549
6.3.1.2 Kes Persembahan Dalam Kategori Tarian Kreatif 554
6.3.2 Kes Produksi Koreografi 561
6.3.2.1 Produksi Koreografi Tarian Asli 561
6.3.2.2 Produksi Koreografi Tarian Kreatif 573
6.4 PERBINCANGAN DAN KESIMPULAN 578

BAB TUJUH
RUMUSAN DAN KESIMPULAN 586

7.1 RUMUSAN 586
7.2 KESIMPULAN 615

LAMPIRAN A ---------- 631
LAMPIRAN B ---------- 635
LAMPIRAN C ---------- 637
LAMPIRAN D ---------- 647
LAMPIRAN E ---------- 650
LAMPIRAN F ---------- 658
LAMPIRAN G ---------- 661
LAMPIRAN H ---------- 663

BIBLIOGRAFI ---------- 666
GLOSARI ---------- 687
GAMBAR ---------- 713
PETA ---------- 737

SINGKATAN

(Kka)	Kes kategori asli
(Kkk)	Kes kategori kreatif
ASBAK	Angkatan Seni Budaya Kelantan
ASK	Akademi Seni Kebangsaan
ASKI	Akademi Seni Karawitan Indonesia
ATANAS	Angkatan Seni Sabah
FTI	Festival Tari Internasional
FTK	Festival Tari Kebangsaan
FTKL	Festival Tari Kuala Lumpur
GTE	Grup Teater Elit (*GTE Dance Theatre*)
IKIP	Institut Keguruan dan Ilmu Pendidikan
IPTA	Institut Pengajian Tinggi Awam
ISI	Institut Seni Indonesia
KBN	Kompleks Budaya Negara
KKBS	Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan
KKKPM	Kementerian Kebudayaan, Kesenian dan Pelancongan, Malaysia
KLCC	Kuala Lumpur City Center
MATIC	Malaysian Tourism Information Center
MBSA	Majlis Bandaraya Shah Alam
MCYS	Ministry Council of Youth and Sport
MPPJ	Majlis Perbandaran Petaling Jaya
MTC	Malaysian Tourism Center
TRN	Tarian Registrasi Nombor
UKM	Universiti Kebangsaan Malaysia
UM	Universiti Malaya
USM	Universiti Sains Malaysia
YAB	Yang Amat Berhormat
YB	Yang Berhormat
YM	Yang Mulia
Ppa	Penari Putera
Ppi	Penari Puteri
Ppai	Penari putera dan puteri
t.b.	tanpa bandar atau kota
t.p.	tanpa penerbit
t.t.	tanpa tahun
passim	di mana-mana tempat
[ ]	tanda keterangan tambahan
(*)	tanda yang menerangkan

SENARAI CARTA

Carta 5-01:
Sebuah Contoh Susunan Organisasi
Penyelenggaraan FTK Tahun 1997 Dan 2001 336

Carta 5-02:
Tajuk Tarian Asli Dan Kreatif Serta Kumpulan
Persembahan Negeri-Negeri Pada FTK Tahun 1992-1999 344

Carta 5-03:
Senarai Tarikh, Jumlah Kumpulan
Dan Tempat Persembahan FTK 1992-1999 350

Carta 5-04:
Perbandingan Anugerah Dan
Hadiah Wang Tunai Dalam Tempoh Masa Enam Tahun 352

Carta 5-05:
Kumpulan Yang Menyertai Dan Tidak
Menyertai Selama FTK Tahun 1992-1999 354

Carta 5-06:
Pengarah, Penyelaras Dan Ahli Panel
Pengadil Penyelenggaraan FTK Tahun 1992-1999 362

Carta 5-07:
Anugerah Kejohanan Yang
Diperolehi Selama FTK Tahun 1992-1999 367

Carta 5-08:
Perbandingan Hadiah Dan Kepujian Bahagian
Pertandingan Tarian Tahun 1974, 1975, Dan 1976 371

Carta 5-09:
Topik Sidang Keilmuan, Penceramah
Dan Penyelaras Tahun 1992 Hingga 1997 377

Carta 5-10:
Beberapa Perkara Analisis Pengamatan Aspek Tentang
Komposisi Dan Produksi Tari Dalam Videografi Tahun 1993-1999 413

SENARAI CARTA
(Sambungan)

Carta 6-01:
Senarai Tajuk Tarian Asli Tradisional
dan Tarian Kreatif Kontemporari Mengikut Kes Tahun 1998 439

Carta 6-02:
Penilaian Elemen-Elemen Komposisi Gerak Dalam
Koreografi Mengikut Kumpulan Negeri-Negeri Secara Keseluruhan 475

Carta 6-03:
Set Dekoratif Rekaan Oleh Kementerian FTK 1992-1999 498

Carta 6-04:
Set Dekoratif Kategori Tarian Asli 1992-1999 499

Carta 6-05:
Set Dekoratif Kategori Tarian Kreatif 1992-1999 500

Carta 6-06:
Jenis Alat-alat Dan Benda-benda Tarian
Yang Diguna Selama FTK Tahun 1994-1999 502

Carta 6-07:
Alat Tarian Kategori Tarian Asli Tahun 1992-1999 508

Carta 6-08:
Alat Tarian Kategori Tarian Kreatif Tahun 1992-1999 508

Carta 6-09:
Kod Istilah Pakaian Tarian
Melayu Untuk Penari-Penari Perempuan 510

Carta 6-10:
Kod Istilah PakaianTarian
Melayu Untuk Penari-Penari Lelaki 511

Carta 6-11:
Kod Istilah Pakaian Tarian Melayu,
Campuran Untuk Penari Perempuan Dan Penari Lelaki 511

Carta 6-12:
Jenis Alat Muzik Dan Penggolongan: Idiofon, Membranofon,
Kordofon dan Erofon Yang Diguna Selama FTK Tahun 1993-1999 546

SENARAI RAJAH

Rajah 6-01:
Lakaran Komposisi Lantai Pentas 458

Rajah 6-02:
Contoh Rekaan Dramatik Biasa Dan Kontras 469

Rajah 6-03:
Lakaran Arena Pentas Dan Bahagian Lantai
Yang Diperlukan Bagi Penempatan Penari 483

Rajah 6-04, 05, dan 06:
Contoh Tiga Bentuk Struktur
Yang Asal Dan Konvensional 571

Rajah 6-07, 08, 09, 10, dan 11:
Contoh Lima Bentuk Struktur Perkembangan
Daripada Bentuk Yang Asal Dan Konvensional 572

SENARAI LAMPIRAN

Lampiran A
Analisis Istilah Tari Dalam
Kumpulan Joget Gamelan Terengganu 631

Lampiran B
Keratan Akhbar dan Gambar 635

Lampiran C
Sinopsis FTK Tahun 1997 dan 1998 637

Lampiran D
Penyertaan Negeri Tahun 1992-1999 647

Lampiran E
Senarai Tajuk Tarian Asli Tradisional dan
Tarian Kreatif Kontemporari Serta Gaya Bentuk
Tarian Sabah dan Sarawak Tahun 1992-1999A. (Tajuk Tarian Asli) 650

Lampiran F
Jawatankuasa Penganjur dan Pengelola
(Contoh Organisasi Kes FTK Tahun 2001) 658

Lampiran G
Pidato Perasmian FTK Tahun 1993 661

Lampiran H
Tajuk Persembahan Kategori:
Tarian Tradisional (Tidak dipertandingkan)
Tarian Rampaian Tradisional dan Tarian Kreatif
(Data FTK Tahun 2000 di Istana Budaya Kuala Lumpur) 663

SENARAI GAMBAR-GAMBAR

1. GAMBAR TAHUN 1994
   a) Gambar Muka Surat Depan Buku Cenderamata FTK Tahun 1994
   b) Gambar Keratan Akhbar Dalam Kenangan Nostalgia Tahun 1993

2. GAMBAR TAHUN 1995
   a) Gambar Muka Surat Depan Buku Cenderamata FTK Tahun 1995
   b) Gambar Dalam Kenangan Nostalgia Tahun 1994
   c) Sambungan Gambar Dalam Kenangan Nostalgia Tahun 1994

3. GAMBAR TAHUN 1996
   a) Gambar Muka Surat Depan Buku Cenderamata FTK Tahun 1996
   b) Gambar Imbas Kembali FTK Tahun 1995 (I)
   c) Gambar Imbas Kembali FTK Tahun 1995 (II)
   d) Gambar Imbas Kembali FTK Tahun 1995 (III)

4. GAMBAR TAHUN 1997
   a) Gambar Muka Surat Depan Buku Cenderamata FTK Tahun 1997
   b) Gambar FTK Tahun 1996 Dalam Kenangan (I)
   c) Gambar FTK Tahun 1996 Dalam Kenangan (II)

5. GAMBAR TAHUN 1998
   a) Gambar Muka Surat Depan Buku Cenderamata FTK Tahun 1998

6. GAMBAR TAHUN 1999
   a) Gambar Muka Surat Depan Buku Cenderamata FTK Tahun 1999
   b) Gambar-gambar lapan keping semasa FTK tahun 1998

7. GAMBAR TAHUN 2000
   a) Gambar Muka Surat Depan Buku Cenderamata FTK Tahun 2000
   b) Gambar Imbasan Johan Tahun 1997, 1998, dan 1999

8. GAMBAR TAHUN 2001
   a) Gambar Muka Surat Depan Buku Cenderamata FTK Tahun 2001
   b) Gambar Dari Album FTK Tahun 2000

19. GAMBAR TAHUN 2002
   Gambar Muka Surat Depan Buku Cenderamata FTK Tahun 2002

10. KOLEKSI KENANGAN LAMA
   a) Gambar Sebuah Tarian Lama di University of Malaya, Singapura
      Sumber: Dalam Buku Cenderamata Titian Alumni, Gemilang 50 Tahun UM, Kuala Lumpur: Mei 2000, hlm. 19.

b) Gambar Sebuah Motif Gerak Tari Melayu Lama Sumber: Negeri Sembilan Bergerak Maju. Negeri Sembilan: Ibu Pejabat Kerajaan Negeri Sembilan, (t.t.), hlm. 65.

11. Gambar Nostalgia "Pertunjukan Perdana" Dewan Bandaraya, Kuala Lumpur, Tahun 1974

12. Gambar Nostalgia "Persembahan Perdana" Johor Bahru, Tahun 1975

13. Gambar Nostalgia "Pesta Perdana" Pulau Pinang, Tahun 1976

14. Gambar Kenangan "Piala Tarian Dan Drama"

PETA 1 SEMENANJUNG (MALAYSIA)

PETA 2 SABAH DAN SARAWAK (MALAYSIA)